A POLITEIA Társaság

Közpolitikai javaslata

a magyar nyelvnek a hivatali ügyintézésben és az állampolgárokkal történő kapcsolattartásban való használatát előmozdító közszolgálat létrehozásáról Hargita és Kovászna megyékben

I. A javaslatcsomag rövid leírása

- célja: a magyar nyelv használatának az előmozdítása a hivatali ügyintézésben és az állampolgárokkal való kapcsolattartásban egy közös, Hargita és Kovászna megyei közszolgáltatás révén.
- tartalma: 1) a javaslat indoklása a nyelvhasználatra vonatkozó kutatások és a létező jogszabályi előírások alapján – magyar nyelven (jelen dokumentumunk); 2) a javaslat közpolitikai tervezete a román közigazgatási gyakorlatban rögzült eljárási és előterjesztési modellek alapján – román nyelven.
- csomagunkat célirányos és nyilvános politikai vitára bocsátjuk, amelynek kiindulópontja az, hogy értékelésünk szerint olyan megvalósítható intézményi megoldásról van szó, amely – egyszerűségénél fogva – nem igényel különösebb intézményi, illetve pénzügyi-költségvetési erőfeszítést Hargita és Kovászna megye közigazgatási hatóságainak a részéről
- a csomag továbbfejleszthető és kapcsolható más projektekhez (lásd e dokumentum utolsó alcímét)

II. A probléma leírása: a hivatali ügyintézések során tapasztalható, magyar nyelvhasználatot nehezítő körülmények

A magyar nyelvnek a helyi közigazgatásban – az önkormányzati döntéshozatali folyamatban és a hivatali ügyintézésben –, valamint a közigazgatási hatóságok közkapcsolataiban történő használatát alapvetően a 2001/215. számú – a helyi közigazgatásról szóló – törvény szabályozza (pontosabban a törvény 19., 39., 42., 50., 76. és 94. cikke). E rendelkezések értelmezési kontextusát az alkotmány 13., 120. és 152. cikke határozza meg; az alkalmazás egyes feltételeit pedig az 1999/188. számú – a köztisztviselők jogállásáról szóló – törvény, valamint a 2001/1206. számú és a 2004/1050. számú kormányhatározatnak (az adóeljárási törvénykönyv végrehajtási utasításainak) egyes előírásai szabják meg.
Az itt felsorolt jogszabályok anyanyelvhasználattal kapcsolatos rendelkezései alakították ki azt a *romániai kisebbségi nyelvi rezsim*et, amely az állami, hivatalos nyelv mellett a kisebbségi nyelvet – ha nem is egyenértékűen hivatalos nyelvnek, de – a közigazgatásban (párhuzamosan) használatos nyelvnek minősíti.

A romániai kisebbségi nyelvpolitikai rezsimet többen vizsgálták (Horváth István és a *Nemzeti Kisebbségkutató Intézet* kollektívái, újabban pedig az ifj. Toró Tibor politológus vezette munkacsoport). E kutatások eredményei és a belőlük eredeztethető általános megállapítások a következőek:

- a létező nyelvi jogi keret és annak a politikai gyakorlat által kialakított alkalmazása (amelynek értelmezési támasza az alkotmányban kódolt román nyelvi hegemónia) egy lefele nivellálást eredményezett: a jogok formális elismerése mellett nem teremtődhettek meg azok érvényesítésének intézményes feltételei és garanciái,
- ebből adódóan állandóan újratermelődik a státusaszimmetria a román hivatalos és a – nyilvánossági jogaiban – csak részben elismert magyar nyelv között.

A konkrét következmények:

– az anyanyelvhasználat érvényesítéséhez nélkülözhetetlen intézményi feltételek hiánya a magyar (kisebbségi) nyelvet beszélő polgárra terheli a jogérvényesítés diszkomfort-költségeit: például neki kell egy adott hivatalban megkeresnie az ő nyelvén az ő kérését fogadó köztisztviselőt; a közigazgatás hiányzó magyar nyelvi korpusza miatt neki kell megtalálnia azokat a nyelvi-kommunikációs elemeket, amelyekkel „hivatalosan” elő tudja adni kéréseit (miközben az ehhez szükséges román nyelvi kódok, standardok készen adottak) stb.
– a közigazgatási magyar nyelvi korpusz hiánya miatt az anyanyelvi hivatali ügyintézés azokon a településeken, illetőleg azokban a hivatalokban, ahol ennek egyébként megvannak a személyi feltételei, visszaszorul a szóbeliségbe (ezzel azonban az előbb említett státusasszimmetriát termeli újra)
– a kisebb önkormányzatok (községek) humán erőforrása még ahhoz is elégtelen, hogy a hivatali kétnyelvűséget legalább a jogszabályi előírások által előírt, „alultervezett” módon teljesítse
– általában is megállapítható, hogy a hivatali kétnyelvűség olyan pótlólagos költségvetési tehertétel, amelyet sok önkormányzat nem tud, vagy nem akar vállalni

III. Intézményi megoldás: egy, a magyar nyelv hivatali és közkapcsolati használatát elősegítő közszolgálat létesítése

A magyar nyelv hivatali ügyintézésben és önkormányzati közkapcsolatokban való használatának három akadálya körvonalazódott:

- a politikai akarat hiánya
- az erőforráshiány
- a kompetenciahiány

A politikai akarat hiányát két fontos tényező határozza meg: egyrészt a román nyelvi hegemónia helyi politikai súlya, másrészt az, hogy a helyi magyar képviselők hogyan viszonyulnak a román hivatalos nyelv és a magyar nyelv közötti

státusaszimmetriához. Javaslatunk erre nem tartalmaz megoldást, csupán jelezzük, hogy egy működő közszolgálat változtathat a politikai akarat hiányán.

Erőforráshiányon elsősorban a költségvetési források korlátozottságát értjük, amely főleg a kisebb önkormányzatok és közintézmények esetében lehet döntő.

Kompetenciahiányon az önkormányzatok kétnyelvű ügyintézéséhez szükséges szakfordítói-tolmácsi és közkapcsolat-szervezési kompetencia hiánya értendő. Ennek okai többrétűek: a) a fordítói szaktudás általában is az igényesebb, nehezebben biztosítható szakmai kompetenciák közé tartozik önkormányzati köztisztviselői szinten; b) nem biztosított a magyar közigazgatási szaknyelv elsajátításához szükséges képzés és továbbképzés intézményi háttere; c) hiányzik a magyar közigazgatási nyelvi korpusz standardizálásának és karbantartásának az intézményi alapja. Az utóbbira nézve voltak ugyan dicséretes kezdeményezések (közigazgatási szótár, az NKI kétnyelvű formanyomtatvány-tára stb.), azonban a korpusz karbantartása folyamatos és célirányos munkát igényel.

Javaslatunk az erőforrás- és a kompetenciahiány kérdésére összpontosít. Lényege: a kétnyelvű ügyintézéshez, valamint a közkapcsolatok kétnyelvű szervezéséhez szükséges erőforrás és szakmai kompetencia koncentrálása egyetlen közszolgálatba, amelyet Hargita meg Kovászna megye társulva hozhat létre, illetve működtethet.

IV.A javasolt közszolgálat rövid leírása

A közszolgálat létrehozásának jogi alapja és formája: közhasznú fejlesztési társulás a 2001/215. sz. törvény 11. cikkének (1) és (2) bekezdése alapján.

A közszolgálat szerkezete és működése:

- a közszolgálatot igazgatótanács irányítja, amelynek tagjait a két társult megye tanácsai nevezik ki
- az igazgatótanács létrehozza a fordításhoz, a tolmácsoláshoz és a kétnyelvű közlési felületek működtetéséhez szükséges szakmai irodát, amely szolgáltatásszerűen segíti a két megye összes önkormányzatát a határozatok, közlemények és jegyzőkönyvek lefordításában, illetve a webes felületeken történő közzétételében (ideértve a polgármesteri hivatalok kétnyelvű honlapjait is)
- a szakmai iroda személyzeti összetétele: 1 irodavezető, 7 szakfordító, 2 informatikus (weblap-tervező és -karbantartó), 1 közigazgatási szakjogász. Az iroda fordítói közül egy-két szakembernek szinkrontolmácsi gyakorlattal is kell rendelkeznie. (A szakmai személyzet létszámával és a munkájuk volumenével kapcsolatos becslés csomagunk román nyelvű közpolitikai tervezetének 1. mellékletében olvasható.)
- az iroda tevékenységének finanszírozását a társulás költségvetése biztosítja
- az igazgatótanács, valamint a szakmai iroda szervezési és működési módját a két megye közhasznú társulásának az alapító okirata, illetve statútuma tartalmazza, amelyet a két társult megye tanácsai külön határozatokban fogadnak el (2001/215. sz. törvény, 13. cikk, 1., 3. és 4. bekezdés)

Szervezeti alternatívák:

- a javasolt közszolgálat létrehozható olyan, a két megye által alapított közhasznú magánjogi egyesületként/alapítványként (a 2000/26. sz. kormányrendelet alapján), amely a 2001/215. sz. törvény 1. cikke g) bekezdésének 5. pontja alapján fejt ki közszolgáltatói jellegű tevékenységet
- további alternatívát kínál a 2001/215. sz. törvény 17. cikke, amely szerint a megyei tanácsok megyei érdekeltségű közszolgáltatások vagy közhasznú szolgáltatások létrehozásáról határozhatnak. Külön megyei közszolgálatok működtetése esetén a két megye közhasznú társulásának a célja a magyar közigazgatási nyelvi korpusz egységesítésének a koordinációja lehet.

V. A javaslat továbbfejlesztési perspektívái

1) A két megye közös „nyelvi" közszolgálata jelentheti az egységes magyar közigazgatási nyelvi korpusz létrehozásának és karbantartásának a legfontosabb szervezeti feltételét. A közigazgatási szaknyelv a közigazgatási gyakorlat folyamatos változásának a hatására maga is folyamatosan változik. Ezért a magyar közigazgatási nyelvi korpusz karbantartásának a kérdését nem oldja meg az akadémiai (nyelvtudományi) szféra esetenkénti beavatkozása, például egy-egy újabb szótár megjelentetése. A közszolgálat működtetése azonban állandóan a felszínre hozza azokat az újabb terminológiai kérdéseket, amelyek folyamatossá tehetik a közigazgatási szaknyelv karbantartását. Ennek érdekében hosszú távú szakmai-konzultációs együttműködés alakítandó ki a javasolt közszolgálat és tudományos intézetek/akadémiai műhelyek között (NKI, *Szabó T. Attila Nyelvi Intézet* stb.). Az együttműködés a nyelvészeti kutatás szempontjából is hasznosnak bizonyulhat.
2) A Hargita és Kovászna megye társulásával működtetett közszolgálat gyakorlati tapasztalatai alapján újabb hasonló közszolgálatok is létrehozhatóak. A Partiumban például a helyi-térségi önkormányzati társulások alternatívája az egyik megvizsgálandó lehetőség.